

A BOSTON POLITICS*

G . F O D O R G Á B O R

„Aki politizálni akar, annak kedvelnie kell az embereket.”

Kevin H. White

„Egész jól nézünk ki, egyre jobban nézünk ki, talán még sohasem néztünk ki olyan jól, mint éppen ma este.”

Orbán Viktor (2022. április 3.)

AZ IKREK

Amióta az eszemet tudom, de inkább fogalmazzunk úgy, hogy politikai eszmélésemtől kezdve, foglalkoztat a kérdés, hogy vajon van-e olyan politikatudomány, ami bevezet a politikába? A közkeletű feltevés szerint hogyan lenne, mi más célja is lehetne a politikatudománynak, mint a politikára vonatkozó ismereteink bővítése, az azzal kapcsolatos tudásunk gyarapítása, tehát a politika törvényszerűségeinek feltárása. Óvatosabban körüljárva a kérdést azonban kétegyeink szaporodnak. A politika állandó mozgás, a tudomány pedig csak loholt utána. Így a tudományos megismerés jellegzetességei a politikai megismerés korlátaivá válnak (a tudomány ugyanis mindig le van maradva a politikától; definíciószerűen utólagosan fogalmaz meg észrevételeket róla; kalitkába akar zárni egy nyitott végű, soha meg nem álló folyamatot). Úgy tűnik tehát, nincs megnyugtató feloldása a tudomány véges formái és a politika képlékeny természeté közötti alapvető eltérésnek. A politika elillan, a megragadni vágyó kéz pedig üres marad.

Ennek ellenére egyetemi tanszékeken foglalkoznak „politikatudománnyal”, fiatalokat részesítenek „politikatudományi ismeretekben”, az őket tanítók pedig a „politikatudomány” tekintélyével felruházva vesznek részt akadémiai és közéleti vitákban. A politikától elvezető politikatudománynak kétségtelenül van tehát létjogosultsága. Még ha haszna nincs is.

Nagyon ritkán fordul csak elő, hogy egyszerre érvényesül a politika tudománya és a politika folyamata, azaz hogy a politika tanulmányozása és a politika valósága ikreként viselkednek. Ez történt Platónnal és Arisztotelésszel Athénban, az alapító atyákkal Amerikában, és ez történt, tehetjük hozzá, az előbbi állítást tevő és a felsorolást megfogalmazó Tilo Schaberttel is Boston városában. **Schabert segítségével a Kevin H. White által kormányzott Bostont vizsgálva mi is beengedést nyerünk a politika műhelyébe.**

A MŰHELY

Politikai eszmélésemtől fogva műhelyekben csiszolódom. Ezeket a műhelyeket igazi autokraták vezették, mert kreatív módon megszervezték, fenntartották és megjósolhatatlan módon előre lendítették magát a kreativitást. A műhely ugyanis a létrehozás világa. Az alkotások a kézművesség értelmében vett műhelyben születnek meg, ám a gondolatokat nem varrják, mint egy cipőt, vagy formázzák, mint egy fazekat, hanem egy közös térben a közös gondolkodás

* Tilo SCHABERT: *Boston Politics. A kreatív hatalomgyakorlás művészete* [1989] ford. SZLUKOVÉNYI Katalin – NAGY Andrea, MCC Press–Alapjogokért Központ, Bp. 2022.

erejével előre nem látható vagy tervezhető módon segítik azokat világra. Ezt a kreatív teremtést nem lehet valamilyen előre lefektetett módszerrel követve leírni, ám mégis sajátos módszereket követve különböző emberek ráveszik egymást, hogy együtt, egy irányba gondolkodjanak. Ennek révén válhatnak a kívülállók is, mintegy észrevétlenül, részeseivé a létrehozás kreatív folyamatának.

S mivel egy műhely mű vagyis nem természetes hely, amennyiben nem spontán módon jön létre, nem magától nő, mint a gomba, ezért mindig megszervezésre vár. Van valaki, aki megszervezi, és vannak, akiket megszerveznek. A műhely mindazokból áll, akiket a műhely fejedelme maga köré gyűjt. A műhely ily módon létrehívja az autoritás problémáját. Annak van autoritása, aki megszervezi, fenntartja és működteti a műhelyt, és ez állandó kreativitást követel: kormányozni kell a gondolatokat, hogy kormányozni lehessen az embereket, és kormányozni kell az embereket, hogy kormányozni lehessen a gondolatokat.

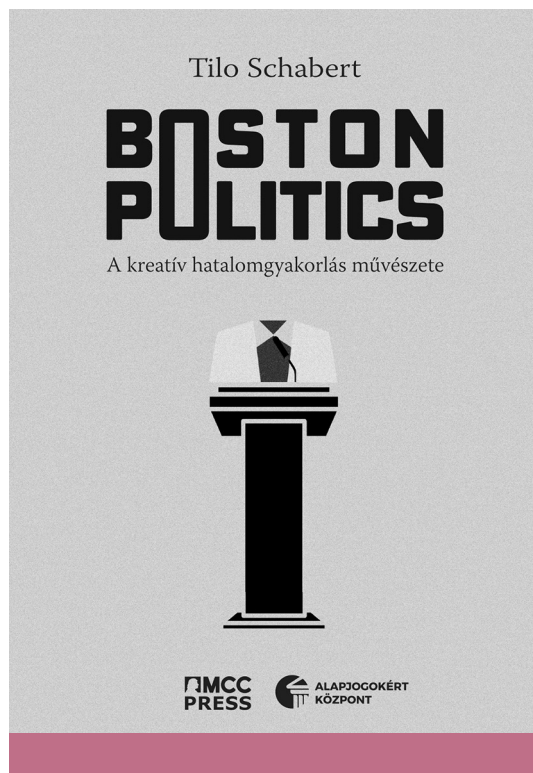
A kormányzat is egy műhely, politikai műhely. A szellemi műhelyek ikerestvére. Meg kell szervezni, fenn kell tartani, mozgásba kell hozni, hogy mozgásban is maradjon. A politikai műhelyekben politikailag gondolkodnak, beszélnek, alkotnak és cselekednek, és a kreatív teremtés folyamatát, hasonlóan a szellemi műhelyekhez, szintén nem lehet rögzített módszerek segítségével leírni, ám mégis sajátos módszereket követve különböző emberek ráveszik egymást, hogy együtt, egy irányba gondolkodjanak és cselekedjenek, hogy egyséssé az erejüket.

A BARÁTOK EREJE

Akinek barátai vannak, az hatalommal rendelkezik – ez Schabert fő tézise.

Ha ugyanis a barátok összeadják erejüket, akkor olyan hatalom keletkezik, amelyet még több hatalom elérésére lehet felhasználni. Ahogy egy régi elvetemült politikai gondolkodó mondja, a barátok ereje olyan, mint Isten – jó szerencsének nevezett – titkos keze műve. Mert a politikai dolgoknak csak a konkrét emberek és a közöttük létrejövő kreativitás adja meg a realitását. Az intézmények, a választási rendszer vagy egy közbeszerzési törvény csak a politika műtárgya, de a politika tényeit az emberek hordozzák. A politika emberei pedig képesek összeadni erejüket és egy olyan közösséget alkotni, amely a közös célokak szem előtt tartó hatalom forrása lehet. Az őket összetartó motívumok nagyon is emberiek, és ezek között előkelő helyet foglal el az önérdék, amely a politikai barátság biztos támasza, köztanyaga pedig – a *Boston Politics* talán egyik legfontosabb kifejezése – a „hatalom valutája”, azaz a kölcsönös szívességek rendszere. Akinek szívességet tettem, az szívességgel tartozik. A hatalom valutája révén orvosolható a politikai finanszírozás problémája, ugyanis hasonló funkciót tölt be a politikában, mint a pénz a mindennapokban. Ahogy Schabert fogalmaz, ez a cserének az a közege, amelynek segítségével a politizálást folytatják. A valuta használói adósságokat halmoznak fel és fizetnek vissza, így áll össze a politikai könyvvitel, a politikai tranzakciók lebonyolításának a művészete.

A hatalom valutája tehát a politika katalizátora, az emberi élet legkülönbözőbb és nagyrészt apolitikus javait politikai javak készletévé alakítja. A tehetséges politikus pedig a politikai gazdálkodás és alkudozás nagymestere. Szívességeket tesz, állásokat osztogat, kampány-hozzájárulásokat fogad el, hozzáférést biztosít a kormányzati hatalomhoz, átgondolja, hogy kinek az érdekeit érinti egy-egy politikai döntés, összeköti a szavazatokat az előnyökkel. Ezért az is a politika egyik természettörvénye, hogy a barátok azáltal teszik még erősebbé a hatalmukat, hogy erejüket egyetlen barátúra összpontosítják, aki a politikai könyvvitel

Tilo Schabert: *Boston Politics* – A kreatív hatalomgyakorlás művészete ([1989] 2022)

mesterségét űzve meg kell, hogy értse a politika ősrégi szabályát: akik szöveteznek, azokkal jól kell bánni, hogy szívükön viseljék az ügyet. Ennek a legfőbb barátoknak kell ugyanis a széttartó emberi motívumokból olyan biztos egységet létrehozni, amely nélkül nem lehet hatékonyan és sikerrel érvényre juttatni a közjót és ennek megfelelő törvényeket hozni.

A barátokból álló kormányzat tehát nem éppen eltorzult fajtája a kormányzásnak, hanem a kormányzás lényegi formája.

POLITIKAI PARADOXONOK

A személyek elsőbbséget élveznek az intézményekkel szemben. Ez megint egy olyan felháborító Schabert-tézis, ami ellentmond a modern politikatudomány előfeltevéseinek. A *Boston Politics* pedig hemzseg az ilyen és ehhez hasonló állításoktól. Nem azért, mert a könyv szerzője eredetiségre törekedne, hanem azért, mert megfigyelései során például erre az eredményre jutott. De nem jutott volna ilyen felismerésekhez, ha nem kormányozza jól a paradoxonok világát. Például ilyen paradoxon, hogy mennél közelebb férkőzik a kíváncsi szem a hatalomhoz, az annál inkább el fogja rejteti magát. Ezért egy német politikatudós egy távoli amerikai városba megy el tanulmányozni a hatalom természetét, ahol, mivel idegennek nézik, kevésbé elővigyázatosak vele szemben, és a meginterjúvált szereplők könnyebben tesznek lényeges érintő kijelentéseket a fejedelem kormányzásáról. A könyvben közölt anekdota szerint, amikor az egyikük tudomást szerez arról, hogy angolul is meg fog jelenni a könyv, elpanaszolja a szerzőnek, ha mindezt tudja, akkor másképp beszélt volna Kevin H. White polgármester hatalomgyakorlásáról.

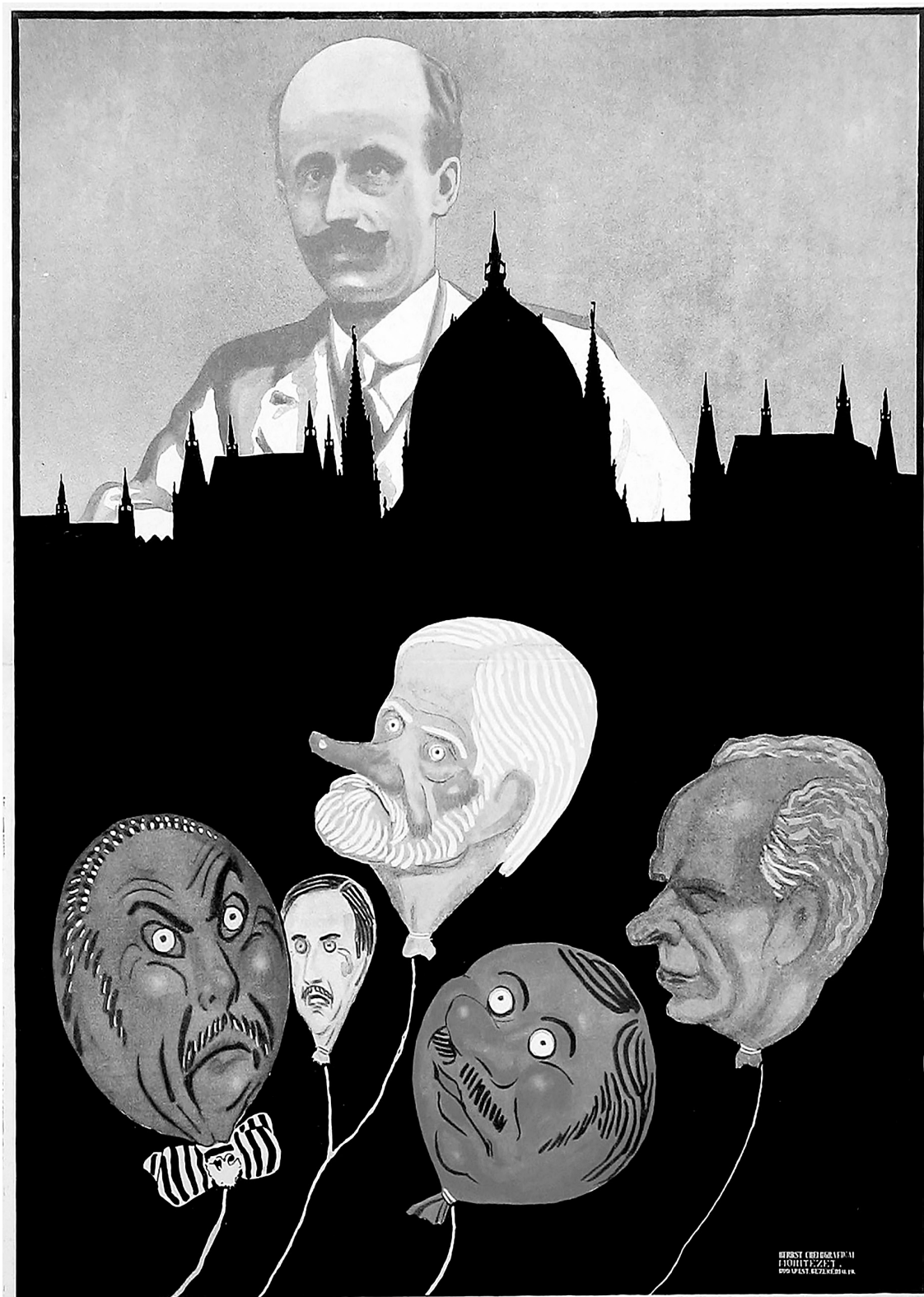
A paradoxonok leküzdése nem csupán a szellem műhelyének emberét állítja kihívása elé (hogy még egy paradoxont mondjak, hogyan lehet közös nevezőre hozni a könyv elsődleges forrásaként feltüntetett kortárs interjúkat a könyv szellemiségét és megközelítését meghatározó platóni–arisztotelészi politikatudománnyal úgy, hogy ezzel a hatalom természetére vonatkozó lényegi állításokhoz jussunk), hanem a politika emberét is. A politika hemzseg a paradoxonoktól, így a *Boston Politics* is. A paradoxonokat pedig úgy lehet feloldani, hogy végül is fenntartom a paradoxonokat. Ahhoz, hogy szabadon önmagunk legyünk, korlátoznunk kell a szabadságot. A hatalmat folyamatosan gyarapítani kell a hatalom tagadása által. Úgy teremtsünk politikai autoritást, hogy tagadjuk azt. Ha koncentrálni akarod a hatalmat, akkor folyamatosan újra kell teremtened. Vagy, hogy a hatalom valutájával kapcsolatos paradoxonokról is beszéljünk, hogy lehet egyszerre eleget tenni annak az elvárásnak, hogy a hatalomnak lehetőleg semmilyen kapcsolata ne legyen a pénzzel, és annak, hogy a hatalom nem szervezhető meg pénz nélkül. És így tovább.

A könyv olvasása során feltárul a paradoxonok kreatív kormányzásának művészete: szervezz meg egy láthatatlan kormányzatot; urald az udvartartást; az embereidet tartsd állandó bizonytalanságban; mozgasd a vonalakat; állandóan szervezd át a kormányzatot. Menedzseld a káoszt!

ORBÁN POLITICS

Még egy paradoxon: hogy lehetséges az, hogy a politikai kommentátorok egy része azt állítja, hogy a magyar miniszterelnök, Orbán Viktor úgy kormányoz, mintha olvasta volna Schabert könyvét – jóllehet egyáltalán nem biztos, hogy olvasta Schabert könyvét?

Hát úgy, hogy a politikának van egy klasszikus gyakorlata: az, amit Schabert Bostonban megtapasztalt, hogy „a kormányzás legmagasabb fokú művészete” olyan jelenség, amely távolról sem csak Bostont jellemzi. A politika klasszikus fejedelmei ugyanis úgy utánozzák egymást, hogy közben nem tudnak róla, hogy utánozzák egymást. Miközben mindannyian eredetiek, aközben hasonlóak. Különböző emberek különböző korokban és különböző körülmények között időnként „hasonló” megoldásokat találnak a kormányzás problémáira,

vagy „hasonló” módon kezelik őket. Ez teszi őket egymás kortársává. Ebből több dolog is következik.

Van olyan, hogy politikai tudás és politikai mesterség. Ezt a mesterséget lehet jól és rosszul is űzni. Vannak tehát fajankók és olyanok, akik bírják „a kormányzás legmagasabb fokú művészetét”. Ennek a legmagasabb fokú művészetnek az elveit, szabályait, rejtélyeit, fogásait, módjait, logikáját – illetve mindazt, ami ezekből megismerhető, szavakba és mondatokba sűrítendő – foglalja magában Schabert könyve. A *Boston Politics* tehát nem politikai puska vagy

Kormányzaspárt –
A Bethlen-féle Egységes Párt
választási plakátja, 1926
(Bedő-gyűjtemény,
Árverés 90 Bt.)

kézikönyv gyakorló fejedelmek számára (nem megelőzi ugyanis, hanem követi a politikai gyakorlatot), ellenben szenvedélyes bevezetés a politikát megismerni vágyók számára. Ezt talán azért is fontos jelezni, mert az ikrekkel gyakran megesik, hogy összekeverik őket egymással.

UTÓSZÓ A POLITIKAI PATOLÓGIÁRÓL

Végül ejtsünk szót még egy alapvető paradoxonról: a *Boston Politics* azért is és azért nem is Orbán *Politics*, mert „ideális esetben a kreativitás kormányoz, nem a kormány”.

Minden, ami politikai, képlékeny. A politika állandó mozgás, sohasem jut nyugvópontra. Minden politika arra törekszik, hogy meghaladja önmagát és véget érjen. Ugyanakkor a politika meghaladja mindazokat a végpontokat is, amelyeket elért. A politika folyamata folyton folytatódik, soha sincs „vége”. Folyamatos teremtés, folyamatos kreativitás.

Ugyanakkor létezik a politika patológiája. Ahogy Schabert fogalmaz, a politikai rendszerekben rejlő igazság paradox. A rendszerek saját maguk hozzák létre romlásuk csíráit. Ha megpróbálkozik azzal, hogy abszolút módon valósítsa meg önmagát, romba dől. A demokrácia soha nem lehet teljesen demokratikus, a zsarnokság pedig nem lehet teljesen zsarnoki – írja. Mint ahogy egy kormányzás sem lehet csak átlátható, és nem lehet csak eltitkolt és rejtett. Ez a „meghasonlott lélek problémája”. Következménye a nihilizmus, amely azt jelenti, hogy elveszítjük a jó és a rossz iránti érzékünket. A politikai patológia paradox igazsága tehát valahogy úgy szól, hogy annál jobban elkorcsosul egy rendszer, minél inkább azzá válik, ami potenciálisan lehetne. Ezért van szükség folyamatos és szakadatlan újrateheremítésre.

Az újrateheremítés felveti az „új” és a „rég” problémáját. Schabert szerint az „új” és a „rég” politika közötti megkülönböztetés a politikai mitológia elsődleges tantétele. Márpedig minden politika mitikus, mítoszból születik, mitikus formák lendítik tovább és tovább. Például azzal, hogy az „új” politikai mitológián keresztül lép be a politikába. „Akárki fog is bele a politikába, a társadalmi kreativitás utáni keresésbe, mitikus alakként jelenik meg”: „új” politikusként, aki „változást” hirdet, „újdonságra”, „frissességre”, „tisztaságra” hivatkozik, és akármit is ellenez a politikában, azt „réginek” nevezi. Ő a „nép fia”, akinek köszönhetően a politika visszatér az „eredetéhez”, a hétköznapi emberek ügyeihez, miközben hangsúlyozza a „rég” politikai intézmények „hanyaglását” és elfordulását az emberektől. Schabert részletesen beszámol arról, hogy amikor Raymond Flynn kihívóként megjelent a színen a várost tizenhat éven keresztül kormányzó „rég” politikussal szemben, mitikus alakként jelent Boston városában. Ray egyszerűen csak „egy déli srác volt”, a „hivatalban lévő polgármester ellentéte”. Az „új” küzdött a „rég” ellen, és kellett lennie egy „fáradt”, „korrupt” politikusnak, aki a „rég” volt. A „teljes változást” meghirdető „új” politikus aztán majd ugyanúgy kormányzott, mint a „rég”. Mert az „új politika” valójában „rég” politika, olyan „új politika”, ami még nem öregedett meg, vagy másként: a „rég” politika is „újként” kezdte, csak megöregedett.

Na már most, hogy lehet a politikában megöregedni? Úgy, hogy megutáld az embereket. „Aki politizálni akar, annak kedvelni kell az embereket. A végén már nem kedveltem az embereket, ideje volt kiszállni a politikából.” Kevin H. White polgármester uralma bizonyos értelemben már azelőtt véget ért, hogy ténylegesen véget ért volna, elvesztette ugyanis az emberszeretetét.

És hogy lehet megmaradni fiatalnak? Nem szabad engedni, hogy a rendszerből kivesszen a lélek. Nem szabad engedni, hogy elnyűjjék a barátság kultúráját. Nem szabad engedni, hogy csökkenjen a lelkesedés az emberek iránt. Ha ez megvan, akkor a kerék forog tovább. A „rég” politikai ismét „új” lesz, és így fog beszélni: „Egész jól nézünk ki, egyre jobban nézünk ki, talán még sohasem néztünk ki olyan jól, mint éppen ma este.” És így az, ami „rég”, nem öregszik meg. ■